

KIRSISORDID JA KASVATUSTEHNOLOOGIAD, HAIGUSED NING KAHJURID

Kersti Kahu

EMÜ PKI Polli aiandusuuringute keskuse teadur

Infopäev kirsi ja maasika sortidest, 08.07.2019

1. 'ADELINA'

Aretatud Venemaal Orjolis, sortide 'Slava žukova' ja 'Valeri Tškalov' ristamisel.

Puu on keskmise kasvutugevusega, talvekindlus hea. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur', 'Meelika' ja 'Madissoni roosa'.

Kirss on suur, südaja kujuga, tumepunane. **Keskvalmiv.**

Tundlik luuviljaliste mädaniku suhtes.

2. DÖNISSENI KOLLANE' ('Dönissen's Gelbe Knorpelkirsche')

Aretatud Preisimaal Gubenis 19. sajandi algupoolel. Aretaja: Dönissen.

Puu on keskmise kasvuga, püstise kasvulaadiga. Talvekindlus on suhteliselt hea. Saagikus keskpärane. Oma õietolmuga osalt viljuv. Head tolmuandjad on 'Meelika' ja 'Norri', samuti hapu kirsipuu 'Nõmme liivakirss'. On ise hea tolmuandja hapule kirsipuule 'Hindenburg'.

Kirss on väikesepoolne, ümar või südajas, kollane, roosaka punaga päikesepoolsel küljel. Viljaliha tihe, hapukasmagus, **Valmimisaeg: hiline.**

Väärtused: kollase värvusega hilja valmivaid kirsse ründavad linnud vähem; võib sobida ka mahekasvatuseks.

Puudused: kirss muutub õrna viljakesta tõttu kergesti pruuniplekiliseks; transpordiõrn.

3. **'TIKI'**. Aretatud Pollis. Valitud 'Meelika' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on keskmise kasvuga, laiuva võraga. Saagikas, rahuldava talvekindlusega. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Mupi', 'Leningradi must' ja 'Arthur'. Kirss on keskmise suurusega või suur, ümar, tumepunane.

4. **'IPUT'** Aretatud Venemaal Brjanskis, seemikute 3–36 ja 8–14 ristamisel. Aretajad: M. Kanšina ja A. Astahhov.

Puu on keskmise suurusega, laipüramiidse võraga. Talvekindel. Väga saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Kaspar', 'Anu', 'Ovstuženka' ja 'Tjuttševka'.

Kirss on suur või väga suur, südajas, mustjaspunane.. Sobib värskelt tarbimiseks, hoidisteks ja sügavkülmas hoidmiseks. **Valmimisaeg: varajane.**

Puudused: oma õietolmuga ei vilju; **tugeva vihma korral kirsid lõhenevad.**

5. **'ZORKA'** Aretatud Venemaal Pavlovskis 1938. aastal sortide 'Golubinoje Serdtse' ja 'Rumjanõje Štšeki' ristamisel. Aretaja: F. Teterev.

Puu on keskmise kasvuga, laiuva püramiidse võraga. Kipub olema talveõrn. Saagikus keskpärane. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Leningradi must', 'Meelika' ja 'Norri'.

Kirss on keskmise suurusega või suur, südajas, merevaikkollast põhivärvust katab osalt roosakas puna. **Valmimisaeg: keskvalmiv.**

Kollakasroosa värvuse tõttu pole vili lindudele eriti ahvatlev.

Soovitus: sort sobib pehmemate talvedega piirkonda.

6. **'GRONKAVAJA'** Aretatud Valgevenes sordi 'Severnaja' tolmeldamisel magusate kirsside õietolmu seguga. Aretajad: E. Sjubarova, R. Sulimova, M. Võšinskaja.

Puu on tugevakasvuline, laipüramiidse võraga. Puu suhteliselt talvekindel, õiepungad talveõrnad. Saagikus keskpärane. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Elle', 'Dönisseni kollane', 'Arthur' ja 'Iput'.

Kirss on keskmise suurusega, ümar või südajas, tumepunane. **Valmimisaeg: keskvalmiv.**

7. 'MEELIKA'

Valitud sordi 'Leningradi must' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretajad: Johan Eichfeld ja Kalju Kask.

Puu on keskmise või tugeva kasvuga, ümara võraga. Esineb probleeme talvekindlusega. Oma õietolmuga osalt viljuv. Saagikas. Sobivad tolmuandjad on 'Leningradi must', 'Dönisseni kollane' ja 'Norri'.

Kirss on väikesepoolne, ümarovaalne, mustjaspunane või must. Valmimisaeg: keskvalmiv.

Väärtused: sobib mahekasvatuseks.

Puudused: nõrgavõitu talvekindlus.

TONTU'

Aretatud Pollis. Valitud 'Norri' külvatud seemnest kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on tugeva kasvuga, püstise tihedapoolse võraga. Talvekindlus keskpärane. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur', 'Dönisseni kollane' ja 'Madissoni roosa'.

Kirss on suur, südajas, mustjaspunane. Valmimisaeg: **varane kuni keskvalmiv.**

Väärtused: saagikas; suur, ilus, maitsev vili.

Soovitus: nõrgakasvulisel alusel sobib mahekasvatuseks.

8. 'ANU'

Aretatud Pollis. Valitud sordi 'Leningradi must' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretaja: Heljo Jänes.

Puu on tugeva kasvuga, laiuv, hõreda võraga. Talvekindlus on hea. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Tolmuandjaiks sobivad 'Arthur', 'Leningradi must' ja 'Meelika'.

Kirss on suur, südajas või ümar, mustjaspunane. **Valmimisaeg: hiline.**

Väärtused: sobib mahekasvatuseks.

9. 'POLLI MUREL'

Aretatud Pollis sortide 'Zorka' ja 'Zolotaja Lošitskaja' ristamisel. Aretajad: A. Jaama, E. Jaama.

Puu on keskmise suurusega, tiheda ümara võraga. Talvekindlus on võrdlemisi hea. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur', 'Leningradi must' ja 'Kaspar'.

Kirss on suur, ümar, kollase põhivärvusega, millel on roosat puna ja tähne. Valmimisaeg: **keskvalmiv**.

Väärtused: suur, ilus ja väga maitsev vili; kollakasroosa värvuse tõttu vili linde eriti ei ahvatle.

10. 'ARTHUR'

Aretatud Pollis. Valitud sordi 'Krassavitsa' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretajad: Arthur ja Eevi Jaama.

Puu on tugeva kasvuga, korrapärase ümara võraga. Talvekindel. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Leningradi must', 'Mupi' ja 'Polli murel'.

Kirss on suur, laiümar või laisüdajas, mustjaspunane Valmimisaeg: **keskvalmiv**.

Väärtused: sobib mahekasvatuseks.

Puudused: oma õietolmuga ei vilju; kõrge võra.

11. 'ELLE'

Aretatud Pollis. Valitud sordi 'Juku' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretajad: H. Jänes, A. Jaama, E. Jaama.

Puu on keskmise kasvuga, laiuva kasvulaadiga. Talvekindel. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Karmel', 'Arthur', 'Leningradi must'.

Kirss on suur, laiümar, tumepunane. **Valmimisaeg: varavalmiv**.

Väärtused: varavalmiv, saagikas, talvekindel; suur, ilus vili; sobib mahekasvatuseks.

12. 'IRMA'

Aretatud Pollis. Valitud sordi 'Leningradi must' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretajad: H. Jänes, A. Jaama, E. Jaama.

Puu on keskmise või tugeva kasvuga, hõreda laiuva võraga. Talvekindel. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Madissoni roosa', 'Meelika', 'Anu' ja 'Elle'.

Kirss on keskmise suurusega, südajas või ümar, tumepunane. **Valmimisaeg: hiline**.

Väärtused: talvekindel, saagikas; ilus ja maitsev vili; sobib mahekasvatuseks.

13. 'KARMEL'

Aretatud Pollis. Valitud 'Norri' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on keskmise või tugeva kasvuga, laiuva võraga. Talvekindlus on suhteliselt hea. Väga saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur', 'Norri' ja 'Leningradi must'.

Kirss on keskmise suurusega, ümarovaalne kuni südajas, punakasmust. Valmimisaeg: **varajane**.

Väärtused: varajane; väga saagikas; sobib mahekasvatuseks.

14. 'KASPAR'

Aretatud Pollis. Valitud 'Norri' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on keskmise kasvuga, hõreda võraga. Talvekindlus on suhteliselt hea. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur', 'Meelika' ja 'Dönisseni kollane'.

Kirss on keskmise suurusega või suur, ümar, tumepunane. **Valmimisaeg: keskvalmiv.**

Väärtused: saagikas; ilus, maitsev vili; sobib mahekasvatuseks.

15. 'LENINGRADI MUST' ('Leningradskaja tšornaja')

Aretanud Venemaal Pavlovskis 1938. aastal sortide 'Tšornõi Orjol' ja 'Tatarskaja Tšornaja' ristamisel. Aretaja: Filipp Teterev.

Puu on tugeva kasvuga, laiuva kasvulaadiga. Talvekindel. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Meelika', 'Polli murel' ja 'Zorka'.

Kirss on väikesepoolne, südajas, kantidega, punakasmust. **Valmimisaeg: keskvalmiv.**

Väärtused: talvekindel ja saagikas; sobib mahekasvatuseks.

16. 'MUPI'

Aretatud Pollis. Valitud aretis 'Kati' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on keskmise kasvuga, tiheda võra ja laiuvate okstega. Puu on suhteliselt talvekindel, õiepungad aga talveõrnad. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur', 'Norri', 'Polli murel' ja 'Tontu'.

Kirss on suur, ümar või südajas, tumepunane. Valmimisaeg: keskvalmiv.

Väärtused: suur, ilus, maitsev vilj; sobib mahekasvatuseks.

17. 'PIRET'

Aretatud Pollis. Valitud 'Norri' seemnete külvist kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on nõrgakasvuline, ümara kompaktse võraga. Talvekindel ja saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Leningradi must', 'Meelika' ja 'Polli rubiin'.

Kirss on väike, südajas, läikiv, tumepunane.

Valmimisaeg: keskvalmiv.

Väärtused: talvekindel, saagikas; kompaktne, madal võra; sobib mahekasvatuseks.

18. 'TAKI'

Aretatud Pollis. Valitud 'Meelika' külvatud seemnest kasvatatud seemikute seast. Aretaja: K. Kask.

Puu on väheldase või keskmise kasvuga, kompaktse võraga. Talvekindlus hea. Saagikas. Oma õietolmuga ei vilju. Head tolmuandjad on 'Arthur' ja 'Kaspar'.

Kirss on keskmise suurusega, teravneva tipuga, piklik, mustjaspunane.

Valmimisaeg: keskvalmiv.

HAPUKIRSID

1. 'NOVELLA'

Aretatud Venemaal, Orjolis. sortide 'Rossošanskaja tšornaja' ja 'Vozroždenie Nr.1' (kirsipuu-lehevarisemistõvele hästi vastupidav doonorsort) ristamisel. Soovitatud kasvatamiseks kesk-mustmulla regioonis 2001. aastast.

Puu on keskmise kasvutugevusega, kompaktse püstise võraga. Puu on hea talvekindlusega, õiepungad pisut talveõrnad. Osalt iseviljuv. Head tolmuandjad on 'Turgenevka' ja 'Läti madalkirss'. Saagikas. Vilja kannab nii neosokstel kui ka viljaraagudel.

Kirss on keskmise suurusega või suur, ümar, mustjaspunane. **Valmimisaeg: varavalmiv.**

Väärtused: talvekindel, osalt iseviljuv, saagikas; vastupidav luuviljaliste-lehevarisemistõvele ja luuviljaliste mädanikule; vastupidav viljade lõhenemisele; väga hea maitsega; sobib mahekasvatuse. Puudused: õiepungad pisut talveõrnad.

2. 'TURGENEVKA'

Aretatud Venemaal, Orjolis. Sordi 'Žukovskaja' vabal tolmllemisel saadud seemnete külvist. Soovitatud kasvatamiseks mitmetes Venemaa regioonides alates 1979. aastast.

Puu on keskmise kasvutugevusega, püstiste okstega. Puu talvekindlus on hea, õiepungade talvekindlus keskpärane. Saagikas. Osalt iseviljuv. Head tolmuandjad on 'Kampesur', 'Nõmme liivakirss' ja 'Molodjožnaja', aga ka samal ajal õitsevad magusa kirsipuu sordid. Vilja kannab nii neosokstel kui ka viljaraagudel.

Kirss on suur, ümarovaalne või laisüdajas, pruunikaspunane. Valmimisaeg: keskvalmiv.

Väärtused: osalt iseviljuv; suur, ilus, maitsev vili; saagikas; taastub kahjustustest kiiresti; suhteliselt hästi vastupidav kirsipuu-lehevarisemistõvele; sobib mahekasvatuse.

Puudused: õiepungade keskpärane talvekindlus.

3. 'DESSERTNAJA MOROZOVOI'

Aretatud Venemaal Mitšurinskis. Sordi 'Vladimirskaja' keemiline mutant. Aretaja: T. Morozova. Venemaa kesk-mustmulla regioonis kasvatamiseks soovitatud 1997.aastast.

Puu on keskmise kasvuga, laiümara võraga. Talvekindel, saagikas. Osalt iseviljuv. Head tolmuandjad on 'Hindenburg' ja 'Novella'. Vilja kannab viljaraagudel. Kirss on suur, punane, väga hea maitsega. Valmimisaeg: varajane. Rahuldava vastupidavusega kirsipuu-lehevarisemistõvele.

Väärtused: osalt iseviljuv, talvekindel, saagikas, väga hea maitsega vili.

4. 'PODAROK UTŠITELJAM'

Aretatud Venemaal Orjolis sortide 'Ljubskaja' ja 'Orlovskaja Rannjaja' ristamisel. Aretajad: A. Kolesnikova, E. Džigadlo, A. Guljajeva, A. Zavjalova.

Puu on keskmise kasvutugevusega, laiümara võraga. Osalt iseviljuv. Puu ja õiepungad hea talvekindlusega. Saagikas. Vilja kannab nii neosokstel kui ka viljaraagudel. Kirss on keskmise suurusega, ümar, tumepunane. Valmimisaeg: keskvalmiv. Rahuldav vastupidavus kirsipuu-lehevarisemistõvele .

Väärtused: osalt iseviljuv, puu ja õiepungade hea talvekindlus, saagikas.

5. 'ŠOKOLADNITSA'

Aretatud Venemaal Orjolis sortide 'Širpotreb Tšornaja' ja 'Ljubskaja' ristamisel. Aretajad: A. Kolesnikova, M. Mihhejeva, T. Trofimova. Soovitatud Venemaa keskregioonis kasvatamiseks 1996. aastast.

Puu on madala kasvuga, kompaktse võraga. Puu ja õiepungad hea talvekindlusega. Saagikas. Iseviljuv. Vilja kannab nii neosokstel kui ka viljaraagudel. Kirss on keskmise suurusega, laiümar, mustjaspunane, meeldiva hapukasmagusa maitsega. Valmimisaeg: keskvalmiv. Kirsipuu-lehevarisemistõvele suhteliselt vastuvõtlik.

Väärtused: iseviljuv, väga hea tolmuandja paljudele sortidele, talvekindel, saagikas, maitsev vili.

Puudused: suhteliselt vastuvõtlik kirsipuu-lehevarisemistõvele.

6. 'ŽUKOVSKAJA'

Aretatud Venemaal Mitšurinskis. Tundmatu sordi seemik. Aretajad: S. Žukov ja E. Haritonova.

Puu on keskmise kasvuga, kompaktne, laiümara võraga. Osalt iseviljuv. Head tolmuandjad on 'Molodjožnaja', 'Säilisveiksel' ja 'Turgenevka'.

Puu suhteliselt talvekindel, õiepungad veidi talveõrnad. Saagikas. Vilja kannab nii neosokstel kui ka viljaraagudel. Kirss on suur, tume- või mustjaspunane, väga hea magushapu maitsega. Valmimisaeg: **hiline**. Rahuldava vastupidavusega kirsipuu-lehevarisemistõvele.

Väärtused: suur, ilus, maitsev vili.

Puudused: õiepungad veidi talveõrnad.

KIRSIPUU POOKEALUSED

Seemikalus

Lõhnav kirsipuu (*Prunus mahaleb* L.). Kuulub Eesti soovitussortimenti. Hea talvekindlus ja kuivataluvus, kiire algareng, hästi harunev juurestik, sobib paljude sortidega. Puuduseks on liiga tugev kasv ja hiline kandeea algus. Ei talu märgi muldasid.

Kloonalused

VSL-2. Eesti soovitussortimendis esindatud kui perspektiivalus. Pärineb Venemaalt. Poolnõrga või nõrga kasvuga. Sellel alusel kasvav puu on 40–45% nõrgema kasvuga kui tugeval seemikalusel kasvav puu. Varase kandeea algusega. Juuresüsteem on hea külmataluvusega. Sellel alusel annavad puud regulaarselt

head saaki. Suhteliselt vastupidav kirsipuu-lehevarisemistõvele. Juurevõrseid ei anna. Haljaspistikutega hästi paljundatav. Puudused: võib vajada toestamist.

LC-52. Eesti soovitusvormimendis perspektiivalusena. Pärineb Venemaalt. Keskmise kasvutugevusega. Sellel alusel kasvav puu on 30–35% nõrgema kasvuga kui tugeval seemikalusel kasvav puu. Talub üsna hästi liigniisket pinnast ja ka kuivaperioode. Sobib paljude sortidega. Suhteliselt hea vastupidavus kirsipuu-lehevarisemistõvele. Haljaspistikutega hästi paljundatav. Juurevõrseid ei esine.

VC-13. Pärineb Venemaalt. Keskmise kasvutugevusega. Sellel alusel kasvav puu on 30–35% nõrgema kasvuga kui tugeval seemikalusel kasvav puu. Varase kandee algusega. Juuresüsteemil väga hea külmataluvus. Soodustab saagikust. Võrdlemisi hea vastupidavusega kirsipuu-lehevarisemistõvele. Haljaspistikutega hästi paljundatav. Puudus: esineb juurevõrseid.

GISELA 5. Pärineb Saksamaalt. Poolnõrga kasvutugevusega. Sellele alusele silmastatud puu kõrgus on täiskandeeas 2,4-3 m. Talvekindel, kinnitub hästi pinnasesse, soodustab varast kandee algust ja saagikust. Vajab viljakat mulda. Sobib paljude sortidega. Puudus: tundlik herbitsiide suhtes.

KIRSIPUU HAIGUSED

Luuviljaliste mädanik (seda põhjustab seen *Monilia laxa*) kahjustab haput ja magusat kirsipuud, samuti ploomi-, õuna- ja pirnipuud. See on luuviljaliste kõige levinum ja ohtlikum haigus.

Haiguspilt. Kahjustuvad õied, lehed, võrsed, oksad ja viljad. Esimesed haigustunnused ilmnevad kirsipuude õitsemise ajal. Mõnedel okstel õied pruunistuvad ja kuivavad. Õitelt kandub haigus edasi võrsetele ja okstele, mis samuti kiiresti kuivavad. Haigus tabab kõigepealt okste tipus asuvaid õisi ja lehti ning levib sealt võra keskosa poole. Sellisel puul on punakaspruun kõrbenud üldilme. Viljadel algab haigus väikese pruuni täpina, mis kiiresti suureneb. Viljaliha muutub pehmeks ja pruuniks ning kaotab mahlakuse. Mädanikust tabatud kirsid kortsuvad ja kuivavad. Kirssidele tekivad ebakorrapäraselt asetsevad hallikad eospadjandid, viljad mumifitseeruvad ja jäävad talveks puudele.

Luuviljaliste mädaniku lööbimist ja arengut soodustavad jahedad niisked ilmad ja kevadised udud. Jahedate ilmadega venib õitsemisperiood pikemaks ja võimalusi õite kaudu nakatumiseks on rohkem. Lüliesoed suudavad idaneda ka vigastamata kirssidel ja seeneniidistik võib tungida läbi viljakoore. Seenteeoste vahendusel võivad levida ka mitmed viirushaigused.

Tõrje. Koguge kokku puudel mumifitseerunud või varisenud viljad ja hävitage need.

Lõigake kahjustunud oksad enne pungade puhkemist välja ja põletage ära. Teist korda lõigake haigustunnustega oksad välja umbes kuu aega pärast õitsemist.

Kirsipuu-lehevarisemistõbi ehk kokkomükoos (põhjustajaks on seen *Blumeriella jaapii*) kahjustab peamiselt haput kirsipuud, vähem magusat kirsipuud.

Haiguspilt. Puu haigestub kevadel. Noorte lehtede ülemisele poolele tekivad väikesed ebakorrapäraseid laigud, mis hiljem omavahel liituvad. Laikude kohale areneb lehe alumisel poolel valkjas kirme: haigustekitaja eoslad. Leht kolletub. Eoslad võivad esineda leherootsuldel, harvem ka viljadel ja viljavartel. Viljad muutuvad pruunikaks, kaotavad maitse, on vesised. Meil esineb peamiselt lehtede kahjustust. Kahjustatud lehed hakkavad varisema juuli lõpul ja see jõuab haripunkti augustis. Oksad, millelt lehed on varisenud, võivad kuivada.

Haiguse levikut soodustavad vihmased ilmad. Nakkust levitavad tuule ja putukate abil laialikanduvad eosel. Haigus on ohtlik seetõttu, et tugevale kahjustusele järgneval pakaselisel talvel ei pruugi kirsipuud külmale vastu pidada.

Tõrje. Riisuge varisenud lehed sügisel kokku ja komposteerige või kaevake maasse. Kasvatage haiguskindlamaid sorte. Kirsipuu-lehevarisemistõvele on vastuvõtlikud kõik Eestis kasvatatavad hapu kirsipuu sordid. Suhteliselt lehevarisemiskindlad on Venemaalt pärit sordid 'Novella' ja 'Turgenevka'.

Luuviljaliste lehepõletik (seda põhjustab seen *Stigmia carpophila*) kahjustab nii haput kui magusat kirsipuud, kuid hapul kirsipuul on kahjustust täheldatud vähem kui magusal.

Haiguspilt. Haigus rikub punge, lehti, võrseid ja vilju. Kõige silmapaistvamad ja iseloomulikumad on lehtede kahjustused. Neile tekivad helepruunid 2–5 mm läbimõõduga ümarapoolsed laigud, mida ümbritseb punakaspruun või vaarikpunane kitsas selgepiiriline ääris. 1–2 nädala pärast langevad laigud välja ning lehtedesse jäävad augud. Võrsetele tekivad esialgu 2–5 mm läbimõõduga ümarad oranžikaspunased laigud. Haiguse arenedes lõheneb puukoor laikude kohalt. Haavadele ilmuvad läbipaistvad kollased kummitilgad. Mitmest kohast kahjustatud võrsed kuivavad. Ka viljadel moodustuvad samasugused laigud. Laikudealune viljaliha pruunistub, viljad kuivavad ja neile ilmuvad kummitilgad. Pungad nakatuvad sügisel. Kahjustatud pungad on kuivanud ja eritunud kummist läikivmustad.

Haigustekitaja talvitub seeneniidistiku või kummitilkadena varisenud lehtedel või okstel pungasoomuste vahel. Talvitusjärgus on seen ebasoodsatele ilmastikutingimustele väga vastupidav (talub kuni 30° külma). Levib peamiselt sademetega, levikule aitavad kaasa luuviljalistel parasiteerivad lestad.

Tõrje. Lõigake enne lehtede varisemist kõik lehepõletikust tabatud võrsed välja ja põletage ära. Eemaldage puudelt ka kummitilgad, sest haigustekitaja talvitub neis. Vältige kummivoolust põhjustavaid vigastusi.

Kirsipuu-kärntõbi (seda põhjustab kirsipuu-kärntõvik – *Venturia cerasi*) kahjustab nii hapusid kui magusaid kirsipuid.

Haiguspilt. Kirssidele moodustuvad enne nende valmimist väikesed, ümarad, tume-oliivrohelist ja pruunikad sametised laigud. Kahjustatud viljad deformeeruvad, lõhkevad ja hakkavad mädanema. Samasugused laigud võivad tekkida ka lehtede pealmistele külgedele, need on 1–2 mm läbimõõduga, tumedad ja vähemärgatavad. Tugeva nakkuse korral lehed varisevad enneaegu.

Tõrje. Korjake haigusest nakatunud viljad puudelt ära ja hävitage.

NB! Kõigi siin nimetatud kirsipuu haiguste ja kahjurite puhul soovitame keemiliseks tõrjeks kasutada lubatud taimekaitsevahendeid, mille loetelu ja kasutusnorme saate vaadata põllumajandusameti koduleheküljelt taimekaitsevahendite registrist aadressil: www.pma.agri.ee [**«Taimekaitse «Taimekaitsevahendite register»**]

KIRSIPUU KAHJURID

Kirsipuu-lehetäi (*Myzus cerasi*) kuulub lehetäilaste sugukonda (*Aphididae*). Ta on levinud kõikjal, kus kasvatatakse hapusid ja magusaid kirsipuid.

2 mm pikkuse putuka läikivmustal seljal on mustad seljatorukesed, kõhupool on pruunikas. Sel lehetäil on nii tiivutu kui ka tiivuline vorm, esineb nii sugulist kui ka mittesugulist paljunemist.

Munad talvituvad enamasti pungade alusel ja pungasoomuste vahel. Vastsed kooruvad kevadel pungad paisumise ajal ja hakkavad taimemahla imema. Edasi liiguvad nad noorte lehtede alumisele küljele; kahjustatud lehed kipuvad ja keerduvad. Tavaliselt on lehetäi koloonia juunikuu lõpuks väga arvukas. Selleks ajaks, kui kirsilehed vananema hakkavad, on sündinud tiibadega lehetäid, kes lendavad rohttaimedele ja elavad seal sügiseni, mil areneb välja nende suguline põlvkond. Sügisel rändavad viljastatud emasisendid tagasi kirsipuudele, et muneda sinna talvituma jäävad munad.

Lehetäide koloonia liigub mahla imedes tavaliselt lehtede tippudes. Kahjustuse tagajärjel lehed kipuvad, võrsed känguvad ja muutuvad külmaõrnaks. Mesinestel arenev tahmaseen halvendab lehtede normaalset assimilatsiooni.

Tõrje. Kontrollige puid järjekindlalt ja eemaldage üksikud nakatunud lehed ja võrseotsad. Hoidke puude alune puhas ohakatest (üks lehetäide meelistaim) ja teistest umbrohtudest. Hoidke puuvõra harvendamisega hõre ja ärge liialdage lämmastikväetisega. Hoidke oma aias lepatriinusid ja kiilassilmi, kes hävitavad lehetäisid.

Kirsipuu-õiekoi (*Argyresthia pruniella*) kuulub võrgendikoilaste sugukonda (*Yponomeutidae*) ja on Eestis mõnel aastal väga arvukas.

Selle väikese liblika kahjustust hästi ei märkagi. Liblika kitsastel pruunidel tiibadel on pärlmutterläikeline vööt. Ta talvitub munana, pungade paisumise ajal

koorub munast vastne, kes tungib lehepunga, süües selle täiesti tühjaks. Edasi liigub vastne õiepunga, kus kahjustab tolmukaid ja sigimikku.

Kirsid võivad küll õitseda, kuid kirsse ei teki, sest vastsed on õiepunga tühjaks söönud. Rööviku areng kestab kuu kuni poolteist. Täiskasvanud röövik laskub võrgendiniidi abil maapinnale ja valmistab mulla pindmises kihis kookoni, milles ka nukkub. Liblikas koorub suve algul, lendlus ja munemine jäävad juulisse ja augustisse.

Tõrje. Hoidke võraalused suvel umbrohust puhtad, et hävitada sedasi ka vastsed ja nukud.

Kirsikärsakas (*Rhynchites auratus*) kuulub kärsaklaste sugukonda (*Curculionidae*) ja kahjustab peamiselt kirsse. Ei ole eriti sage kahjur.

Kirsikärsakas on 5–9 mm pikkune pruunikasroheline kuldse varjundiga mardikas. Tõuk on kollakasvalge, väikese pruuni peaga ja jalutu. Nukk punakaspruun.

Nii vastsed kui ka valmikud talvituvad mullas. Valmikud ilmuvad kirsipuu õitsemise ajal ja toituvad lehe- ja õiepungadest ning õitest ja viljadest. Pärast õitsemist närib emane kahjur kirsialgmesse augu ja muneb sinna munad. Paari nädala jooksul kooruv vastne toitub kirsist ja lõpuks hävitab ka selle tuuma. Täiskasvanud vastne lahkub viljast. Osa vastseid nukkub ja juba sügisel arenevad siis valmikud, kes talvituvad puu koorepragudes. Teine osa jääb aga järgmise sügiseni vastsestaadiumisse.

Kirsikärsaka kahjustuse tagajärjel värvuvad viljad enneaegu ja varisevad.

Tõrje. Laotage varahommikuti puude alla lina või kile ja raputage puid. Korjake varisenud haiged viljad ja koos nendega alla sadanud kahjurid ja kokku ja hävitage.

Kirsipuu-nälkvaablane (*Caliroa cerasi*) kuulub lehevaablade sugukonda (*Tenthredinidae*) ja kahjustab peamiselt kirsipuu lehti.

Läikivmusta kehaga valmikul on kaks paari läbipaistvaid kilejaid tiibu, millel must tiivasoonestus. Vastne on 11 jalapaariga kollakasroheline ebaröövik, musta limaga kaetud vastne meenutab kaani. Valge nukk on tihedas kookonis.

Talvitub nii ebaröövikuna kui ka nukuna mullas. Juunis-juulis ilmuvad valmikud hakkavad kohe lehe alumisele küljele lehekoe sisse munema. Lehe pealmisele küljele tekib väike kühm, mis vastse koorudes lõhkeb.

Ebaröövikud söövad ära lehe pealispinna, jättes selle all oleva epidermise ja soonestiku terveks. Kahjustatud leht meenutab võrku. Hiljem leht kuivab. Noorematel puudel esineb kahjustust rohkem.

Tõrje. Korjake kahjustajad ära, kõblake või kaevake võraalused läbi, et hävitada talvituma jäänud ebaröövikud ja nukud.

KIRSIKÄRBES (*Rhagoletis cerasi*) kahjustab magus- ja hapukirsse. Kuulub raskesti tõrjutavate kahjurite hulka. On pruunikasmust putukas. Tiivad läbipaistvad, pea on kollane. Seljal kaks laia kollast ja kaks kitsast triipu. Muna kollakasvalge, umbes 0,75 mm pikk.

Vagel kollakasvalge, pea poole ahenev. Keha eesosal kaks kitiniseerunud konksjat jätket. Täiskasvanud vagel 6-7 mm pikk. Kahjur talvitub nukujärgus mullas. Kärbes ilmub ja alustab lendlust kirsipuude õitsemise ajal. Munemist alustab siis, kui kirsipuu viljad õrnalt värvuma hakkavad. Muneb viljavarre kinnituskoha lähedusse.

Kahjustus-viljavarre läheduses veidi sissevajunud lohud. Eestis on kahjuritel tavaliselt üks põlvkond. Tema arvukus on väiksem, kui munemisperiood on vihmane. Eriti kannatavad kirsikärbse rüüste läbi hiljavalmivad maguskirsid.

Oluline võraaluste harimine, et hävitada talvituma läinud kahjurite vaglad, kes mullapinnal nukkuvad.

LINNUD !!!